

Date: 5th September-2026

INTERNET TARMOG'IDA SHAXSNING SHA'NI, QADR-QIMMATI VA ISHCHANLIK OBRO'SINI HIMOYA QILISHNING HUQUQIY MUAMMOLARI

Fayzulloyeva Chehronabonu Lazizovna

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada internet tarmog'ida shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini himoya qilishning huquqiy masalalari tahlil qilinadi. Raqamli kommunikatsiya vositalari va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi natijasida shaxs to'g'risidagi axborotni juda qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetkazish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu holat bir tomondan axborot almashinuvini tezlashtirsa, boshqa tomondan shaxsning sha'ni, qadr-qimmati, ishchanlik obro'si va shaxsiy hayotiga tajovuz qilish bilan bog'liq nizolarni ko'paytirish ehtimolini yuzaga keltirmoqda. Maqolada O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida shaxsning nomulkiy huquqlarini himoya qilishga oid normalar, internet orqali tarqatilgan ma'lumotlarning huquqiy oqibatlari, raddiya berish, ma'naviy zararni qoplash, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish hamda sud orqali huquqni tiklash masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, internet muhitining o'ziga xos xususiyatlari sababli yuzaga keladigan huquqiy muammolar aniqlanib, milliy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: sha'n, qadr-qimmat, ishchanlik obro'si, internet, ijtimoiy tarmoqlar, nomulkiy huquqlar, raddiya, ma'naviy zarar, shaxsga doir ma'lumotlar, huquqiy himoya.

Bugungi kunda internet tarmog'i insonlarning axborot olish, fikr bildirish va o'zaro muloqot qilishining asosiy vositalaridan biriga aylanib bormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, videoplatformalar va boshqa raqamli kommunikatsiya vositalari orqali har qanday shaxs to'g'risidagi ma'lumotni qisqa vaqt ichida katta auditoriyaga yetkazish mumkin. Bunday imkoniyatlar axborot almashinuvi uchun qulay sharoit yaratgani bilan bir qatorda shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini himoya qilish masalasini ham yangi huquqiy mazmun bilan boyitmoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida insonning sha'ni va qadr-qimmati daxlsizligi kafolatlangan. Shu bilan birga, shaxsning huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish imkoniyati ham konstitutsiyaviy darajada mustahkamlangan. Demak, internet muhitida shaxsga nisbatan tarqatilgan noqonuniy axborot ham umumiy huquqiy himoya mexanizmlaridan tashqarida qolmaydi. Mazkur masalaning dolzarbligi, avvalo, internetda axborotning juda tez tarqalishi bilan izohlanadi. An'anaviy ommaviy axborot vositasida tarqatilgan ma'lumotni keyinchalik tahrirlash yoki raddiya berishning nisbatan aniq mexanizmlari mavjud bo'lsa, ijtimoiy tarmoqdagi post, video, izoh yoki boshqa kontent bir vaqtning o'zida ko'plab foydalanuvchilar tomonidan nusxalanishi, qayta joylashtirilishi va boshqa platformalarga tarqatilishi mumkin. Natijada huquqbuzarlik oqibatlarini bartaraf etish murakkablashadi. O'zbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan ham internet muhitida fuqaroning obro'sini himoya qilish, shaxsning tasviridan foydalanish, shaxsiy daxlsizlik va ishchanlik obro'siga

Date: 5th September-2026

oid nizolar alohida tadqiq etilmoqda. Xususan, B.S. Shaydullayevning tadqiqotida internetda fuqaroning obro'sini himoya qilish masalalari, shaxs tasviridan foydalanish bilan bog'liq nizolar va sud amaliyotiga oid masalalar ko'rib chiqilgan. Shu sababli internet tarmog'ida shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini himoya qilishning amaldagi huquqiy mexanizmlarini o'rganish ham nazariy, ham amaliy jihatdan muhimdir. Tadqiqot davomida formal-yuridik, tizimli-huquqiy, qiyosiy-huquqiy, tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, fuqarolik qonunchiligi, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishga oid normativ-huquqiy hujjatlar hamda internet muhitida shaxs huquqlarini himoya qilishga oid ilmiy tadqiqotlar o'rganildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi internet tarmog'ida shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'siga tajovuz qiluvchi axborot tarqatilgan hollarda mavjud huquqiy himoya vositalarining samaradorligini aniqlash va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Sha'n, qadr-qimmat va ishchanlik obro'si shaxsning nomulkiy ne'matlari sifatida fuqarolik-huquqiy himoyaning muhim obyektlaridan hisoblanadi. Ularning o'ziga xos jihati shundaki, mazkur ne'matlar bevosita shaxsning ijtimoiy mavqei, shaxsiy daxlsizligi va jamiyatdagi obro'si bilan bog'liq. Sha'nni shaxsning jamiyatdagi ijtimoiy bahosi bilan, qadr-qimmatni esa shaxsning o'ziga nisbatan ichki bahosi bilan bog'lash mumkin. Ishchanlik obro'si esa shaxs yoki tashkilotning fuqarolik muomalasidagi kasbiy, tadbirkorlik va boshqa faoliyatiga beriladigan ijtimoiy bahoni anglatadi. O'zbek huquqiy adabiyotlarida ham ishchanlik obro'si shaxs yoki yuridik shaxsning fuqarolik muomalasidagi xatti-harakatlariga beriladigan ijtimoiy baho sifatida izohlanadi. Mazkur tushunchalarning internet muhitidagi ahamiyati yanada ortadi. Chunki shaxs haqida internetda tarqatilgan axborot uning nafaqat shaxsiy hayotiga, balki o'qishi, mehnat faoliyati, tadbirkorlik faoliyati va jamiyatdagi obro'siga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, shaxs haqida haqiqatga mos kelmaydigan ma'lumot ijtimoiy tarmoqda tarqatilishi natijasida uning tanishlari, hamkasblari, ish beruvchilari yoki boshqa shaxslar oldidagi obro'siga putur yetishi mumkin. Shu sababli internetdagi axborotning huquqiy oqibatlarini an'anaviy axborot tarqatish vositalaridan ajratib o'rganish zarur. Internet tarmog'ida shaxsning sha'ni va qadr-qimmatiga tajovuz qiluvchi axborot turli shakllarda tarqatilishi mumkin. Bunga yozma postlar, videolar, fotosuratlar, audioyozuvlar, izohlar, soxta akkauntlar orqali tarqatilgan ma'lumotlar va boshqa raqamli kontentlar kirishi mumkin. Biroq har qanday salbiy fikr avtomatik ravishda huquqbuzarlik hisoblanmaydi. Huquqiy baho berishda, avvalo, tarqatilgan axborotning mazmuni, uning haqiqatga mos yoki mos emasligi, shaxsga qanday ta'sir ko'rsatgani va uni tarqatishning qonuniy asoslari mavjud yoki mavjud emasligi aniqlanishi lozim, u yerda fikr bildirish va faktik ma'lumot tarqatish o'rtasidagi farq alohida ahamiyatga ega. Shaxsning ma'lum bir hodisa yoki shaxs haqidagi subyektiv bahosi bilan muayyan fakti tasdiqlovchi tarzda ma'lumot tarqatish bir xil huquqiy mazmunga ega emas. O'zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo'yicha Milliy markazi ham so'z erkinligi shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish talabi bilan muvozanatda bo'lishi kerakligini ta'kidlagan. Shuningdek, mamlakat qonunchiligida tuhmat va haqorat uchun javobgarlik nazarda tutilgan. Shu jihatdan internetdagi huquqiy

Date: 5th September-2026

nizolarda “fikr erkinligi” tushunchasidan shaxsning huquqlariga tajovuz qilishni oqlash vositasi sifatida foydalanish mumkin emas. Internetda shaxsning sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish masalasini shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish institutidan ajratib ko’rib bo’lmaydi. O’zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to’g’risida”gi Qonunida shaxsga doir ma’lumotlar muayyan jismoniy shaxsga taalluqli yoki uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan axborot sifatida belgilangan. Qonunda shaxsga doir ma’lumotlarga ishlov berishning qonuniyligi, aniqligi, ishonchliligi va maxfiyligi asosiy prinsiplardan biri sifatida belgilangan. Qonunning 27-moddasida davlat shaxsga doir ma’lumotlarning himoya qilinishini kafolatlashi, mulkdor va operator esa tegishli huquqiy, tashkiliy va texnik choralarni ko’rishi belgilangan. 28-moddada esa shaxsga doir ma’lumotlarning maxfiyligi mustahkamlangan. Bu normalar internet muhitida alohida ahamiyatga ega. Chunki ijtimoiy tarmoqlarda shaxsning fotosurati, telefon raqami, yashash joyi, ish joyi yoki boshqa identifikatsiya qiluvchi ma’lumotlarini uning roziligisiz tarqatish nafaqat shaxsiy hayot daxlsizligi, balki uning sha’ni va qadr-qimmatiga ham ta’sir qilishi mumkin. Shunday ekan, internetda shaxs haqidagi ma’lumotni tarqatishda ikki masalani alohida baholash lozim: birinchisi — axborotning mazmuni, ikkinchisi — uni tarqatishning qonuniyligi. Internetning rivojlanishi ishchanlik obro’sini himoya qilish masalasini ham yangi bosqichga olib chiqdi. Ayniqsa, tadbirkorlar, tashkilotlar, bevosita ta’sir qilishi mumkin. Tashkilot yoki tadbirkor haqida haqiqatga mos kelmaydigan ma’lumot tarqatilishi potensial mijozlar, hamkorlar yoki boshqa manfaatdor shaxslarning munosabatini o’zgartirishi mumkin. Shu sababli ishchanlik obro’sini himoya qilish faqat shaxsning ma’naviy manfaatini emas, ayrim hollarda uning iqtisodiy manfaatlarini ham himoya qilishga xizmat qiladi. Bu yerda huquqiy muammo shundan iboratki, internetdagi axborotning tarqalish tezligi va auditoriyasi sababli zarar miqdorini aniqlash an’anaviy usullarga nisbatan murakkabroq bo’lishi mumkin. Masalan, bitta ijtimoiy tarmoqdagi post keyinchalik boshqa sahifalar tomonidan qayta joylashtirilsa, uning dastlabki manbasini va tarqalish doirasini aniqlash zarurati paydo bo’ladi. Shu sababli elektron dalillarni to’g’ri qayd etish va saqlash internetdagi sha’n va obro’ga oid nizolarda muhim ahamiyat kasb etadi. Internet muhitida shaxsning huquqlari buzilganda eng muhim masalalardan biri — huquqbuzarlik faktini isbotlashdir. Ijtimoiy tarmoqdagi post o’chirib yuborilishi, akkaunt nomining o’zgartirilishi yoki sahifaning yopilishi mumkin. Shu sababli huquqi buzilgan shaxs o’z vaqtida tegishli elektron dalillarni saqlab qolishi zarur. Bunday vaziyatlarda elektron shakldagi ma’lumotning qachon joylashtirilgani, kim tomonidan joylashtirilgani, uning mazmuni, tarqalish shakli va boshqa muhim holatlarni aniqlash masalasi yuzaga keladi. Shuning uchun internetdagi sha’n, qadr-qimmat va ishchanlik obro’siga oid nizolarni ko’rib chiqishda elektron dalillarni qayd etish va ularning ishonchliligini baholash mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Bu masala ayniqsa shaxs tasviri bilan bog’liq nizolarda ham yaqqol namoyon bo’ladi. O’zbekistonlik tadqiqotchi B.S. Shaydullayev internetda fuqaroning obro’sini himoya qilish bilan bir qatorda uning tasviridan foydalanish va shaxsiy daxlsizlik masalalarini ham tahlil qilgan. O’rganishlar shuni ko’rsatadiki, internetda shaxsning sha’ni, qadr-qimmat va ishchanlik obro’sini himoya qilish bo’yicha umumiy huquqiy mexanizmlar mavjud bo’lsa-da, raqamli

Date: 5th September-2026

muhitning o'ziga xos xususiyatlari ayrim qo'shimcha mexanizmlarni rivojlantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

1. internet orqali tarqatilgan axborot bo'yicha nizolarda elektron dalillarni tezkor qayd etish va saqlashning amaliy mexanizmlarini yanada takomillashtirish lozim.

2. shaxsning sha'ni va qadr-qimmatiga tajovuz qiluvchi axborotni o'chirish, unga raddiya berish va huquqbuzarlik oqibatlarini bartaraf etish bo'yicha raqamli muhitga mos protsessual mexanizmlarni rivojlantirish maqsadga muvofiq.

3. internet foydalanuvchilarining huquqiy savodxonligini oshirish zarur. Chunki ijtimoiy tarmoqdagi oddiy post yoki izoh ham muayyan holatlarda huquqiy oqibat keltirib chiqarishi mumkin.

4. shaxsga doir ma'lumotlar va shaxsning sha'ni-qadr-qimmatini himoya qilish institutlari o'rtasidagi huquqiy bog'liqlikni yanada aniqroq ifodalash maqsadga muvofiq.

5. internetdagi nizolarda platforma ma'muriyatlari, kontent mualliflari va axborotni qayta tarqatuvchi shaxslarning huquqiy maqomini aniq belgilash masalasini ilmiy jihatdan chuqurroq o'rganish lozim.

6. sudlar uchun internetdagi sha'n, qadr-qimmat va ishchanlik obro'siga oid nizolarni ko'rib chiqish bo'yicha yagona amaliy yondashuvlarni shakllantirish foydali bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, Internet tarmog'ining rivojlanishi shaxsning sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini himoya qilish institutiga yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli muhitda axborotning tez tarqalishi, kontentning qayta nusxalanishi va uzoq vaqt davomida saqlanib qolishi shaxs huquqlariga yetkazilgan zararni bartaraf etishni murakkablashtirishi mumkin. O'zbekiston qonunchiligida shaxsning sha'ni, qadr-qimmatini, ishchanlik obro'si va shaxsiy hayotini himoya qilish uchun muayyan huquqiy mexanizmlar mavjud. Shu bilan birga, internet muhitining o'ziga xos xususiyatlari ushbu mexanizmlarni amaliy jihatdan takomillashtirish zaruratini ko'rsatmoqda. Tadqiqot natijasida internetdagi nizolarda elektron dalillarni qayd etish, noqonuniy kontentni bartaraf etish, raddiya berish mexanizmlarini takomillashtirish, shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilish va sud amaliyotida yagona yondashuvlarni shakllantirish muhim yo'nalishlar sifatida belgilandi. Eng muhimi, internetdagi so'z va fikr erkinligi bilan shaxsning sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini himoya qilish huquqi o'rtasida oqilona muvozanat ta'minlanishi lozim. Chunki raqamli makonda erkin fikr bildirish huquqining mavjudligi boshqa shaxsning qonun bilan himoyalangan huquq va manfaatlarini buzish imkoniyatini bermaydi. Shu sababli kelgusida O'zbekiston huquq tizimida internetdagi shaxsiy nomulkiy huquqlarni himoya qilishga oid normalarni raqamli muhitning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda yanada rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. — Toshkent: Adolat.
3. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. — Toshkent: Adolat.

Date: 5th September-2026

4. Shaydullayev B.S. Shaxsning tasvirga bo'lgan huquqi va uni himoya qilish muammolari.
5. Madiyev F.H. Raqamli texnologiyalarning shaxsiy hayot daxlsizligi huquqiga nisbatan ta'sirining nazariy tahlili.

